

МАЛЫН ХУЛГАЙН ГЭМТ ХЭРГЭЭС УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭХ ЧИГЛЭЛЭЭР БАЙРШИЛ ТОГТООГЧ БУЮУ “GPS” АШИГЛАХ НЬ

/Баян-Өлгий аймгийн жишээ нь дээр /

Ш.Ержан

*ДХИС-ийн магистрант,
цагдаагийн хошууч*

Товчлол. Монгол Улсын хэмжээнд гэмт хэргийн гаралт жилээс жилд өссөн үзүүлэлттэй, буурахгүй байгаа бөгөөд тэр дундаа малын хулгайн гэмт хэрэг жилээс жилд өсөх хандлагатай байна.

Энэхүү өгүүлэлд Монгол Улсын хил орчмын нутаг дэвсгэрээс малын хулгайн гэмт хэрэг үйлдэгдэж иргэдэд их хэмжээний хохирол учирч хулгайд алдагдсан малыг олж тогтоох, гэмт хэрэгтэнд хуульд заасан шийтгэл оногдуулахад хүндрэл, бэрхшээл учирч байгааг харгалзан бод малд байршил тогтоогч буюу GPS төхөөрөмжийг суулгаж малын хулгайн гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажилд ашиглах ач холбогдолын талаар өгүүлсэн болно.

Түлхүүр үг. Малын хулгай, гэмт хэрэг, хил дамнасан малын хулгай, байршил тогтоогч.

Үндсэн хэсэг. Баян-Өлгий аймгийн хэмжээнд сүүлийн 5 жилийн байдлаар 556 толгой бод мал ОХУ-ын хийлийн бүсэд хулгайлагдаж улмаар Монгол Улсын малчин бүхий иргэдэд 461.840.000 төгрөгийн хохирол учирсан ба уг гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр БНХАУ-ын Өвөр Монголын Өөртөө засах орны малчин иргэдийн хэрэглэж байгаа байршил тогтоогчийг Монгол Улсын хил орчимд байдаг бод малд зүүж хэрэгжүүлснээр малын хулгайн гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, алдагдсан малыг олж тогтоох ажилд ахиц гарах юм.

Монгол оронд 1921 онд ялсан ардын хувьсгалын жилүүдэд хэдийгээр өмчийн хэлбэр янз бүрээр өөрчлөгдөж байсан ч мал сүргийг гэмт халдлагаас хамгаалах тууштай дэс дараалалтай бодлого боловсронгуй болж, мал хулгайлах, ашиглан шамшигдуулах гэмт хэргийн субъектэд оногдуулах ял шийтгэл хатуу чанд байсныг зөвхөн нэг хуулиар жишээ болгон тодорхойлж болох юм.

Монгол Улсын 1992 оны шинэ Үндсэн хуульд Эрүүгийн хуулийг нийцүүлэх зорилгоор 1993 оны 06 дугаар сарын 07-ны өдөр Эрүүгийн хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулсан бөгөөд уг хуулийн 123 дугаар зүйлд “Бусдын эд хөрөнгийг хулгайлж ашиглан шамшигдуулах гэмт хэргийг өмчийн хэлбэрийг харгалзахгүйгээр тодорхойлон авч онц хүндрүүлэх нөхцөл байдалтайгаар үйлдсэн тохиолдолд бүлэг этгээд, онц аюултай этгээд эсвэл их хэмжээтэй хулгайлсныг”¹ заасан бөгөөд 2002 оны Монгол Улсын Эрүүгийн хуулийн 145 дугаар зүйлд мөн адил энэ хэлбэрээр Бусдын эд хөрөнгийг хулгайлах гэмт хэрэгт Мал хулгайлах гэмт хэргийг нэгтгэн зүйлчилж байсан. Улмаар 2015 оны эрүүгийн хуулийн 17.12 дугаар зүйлд Мал хулгайлах гэмт хэргийг тусад нь зүйлчлэхээр заасан нь онцлог юм.

¹ Төрийн мэдээлэл, 2016. №21. Эрүүгийн хууль

Баян-Өлгий аймаг нь баруун талаараа Алтайн нурууны хяр дагаж БНХАУ-ын Шинжаан-Уйгурын Өөртөө засах оронтой 450 км, хойд талаараа Сийлхэмийн нуруу дагаж ОХУ-ын Алтайн Бүгд Найрамдах Улстай 225 км, зүүн талаараа Увс аймагтай 165 км, зүүн ба урд талаараа Ховд аймагтай 450 км нутгаар хиллэдэг. Эдийн засгийн гол салбар нь мал аж ахуй бөгөөд 1.4 сая толгой малтай.² Малын тоо, толгой өссөнтэй холбоотой малын хулгайн гэмт хэрэг болон тэр дундаа хил дамнасан малын хулгайн гэмт хэрэг ихсэх хандлагатай байна.

Аймгийн хэмжээнд бүртгэгдсэн Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг болон Малын хулгайн гэмт хэргийг сүүлийн 5 жилийн байдлаар хэсэгчилсэн судалгаагаар хэргийн гаралтыг судалж үзэхэд:

- 2017 онд өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг 101 бүртгэгдсэн бөгөөд үүний 17 буюу 16.8 хувь нь мал хулгайлах гэмт хэрэг
- 2018 онд өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг 131 бүртгэгдсэн бөгөөд үүний 23 буюу 17.5 хувь нь мал хулгайлах гэмт хэрэг
- 2019 онд өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг 139 бүртгэгдсэн бөгөөд үүний 13 буюу 9.3 хувь нь мал хулгайлах гэмт хэрэг
- 2020 онд өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг 135 бүртгэгдсэн бөгөөд үүний 27 буюу 20 хувь нь мал хулгайлах гэмт хэрэг
- 2021 онд өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг 93 бүртгэгдсэн бөгөөд үүний 21 буюу 22.5 хувийг нь мал хулгайлах төрлийн гэмт хэрэг³ тус тус эзэлж байна.

Уг судалгаагаар аймгийн хэмжээнд үйлдэгдэж байгаа малын хулгайн гэмт хэрэг тогтвортой буурахгүй байгааг харуулж байна.

Малын хулгайн гэмт хэргийг амьжиргааны эх үүсвэргүй, хялбар аргаар ашиг хонжоо олох зорилгоор нутгийн иргэд үйлдэж байгаагийн зэрэгцээ тус аймгийн ОХУ-тай хиллэдэг Улаанхус, Ногооннуур сумдын нутаг дэвсгэрээс ОХУ-ын Бүгд Найрамдах Алтай, Бүгд Найрамдах Тува улсын иргэд хууль бусаар Монгол Улсын хил руу нэвтрэн орж бод мал болох адуу, үхэр зэрэг малыг олон тоогоор /сүргээр / нь хил давуулан хулгайлах гэмт хэрэг үйлдэх нь буурахгүй байна. Малын хулгайн гэмт хэрэгт ихэвчлэн тууварлахад хялбар бод мал болох адуу, үхэр зэрэг малыг хулгайлдаг нь тогтоогдож байна.

² <http://mn.wikipedia.org>

³ System.police.gov.mn Цагдаагийн байгууллагын мэдээллийн сан

Хил орчмын малын хулгайн гэмт хэргийн улмаас тус аймгийн Улаанхус, Ногооннуур сумдын малчин иргэдийн 484 толгой адуу, 72 толгой үхэр алдагдсан бөгөөд энэ гэмт хэргийн улмаас малчин иргэдэд 461.840.000 төгрөгийн хохирол учирсан. Нийт алдагдсан 556 толгой малаас 28 толгой мал олдсоноос 13 толгой адуу нь ОХУ-аас гүйж ирсэн нь тогтоогдсон.⁴

Монгол Улс, Орсyн Холбооны Улсын хооронд 2006 оны 12 дугаар сарын 08-ний өдөр байгуулсан “Монгол Орос улсын хилийн дэглэмийн тухай” гэрээний 30 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт Хилийн бүрэн эрхт төлөөлөгчид нь харилцан тохиролцож, улсын хил дээрх уулзалтын байр, албан баримт бичиг хүлээлцэх болон холбооны техник хэрэгсэл ашиглах журмыг тодорхойлно.

Хоёр дахь хэсэгт Хилийн бүрэн эрхт төлөөлөгч буюу түүний даалгавараар хилийн бүрэн эрхт төлөөлөгчийн орлогч эсхүл туслагч нар саатуулагдсан этгээд, амьтад, эд зүйлс, түүнчлэн хүний цогцос хүлээлцэх ажиллагааг хэлэлцэн торирч талууд хууль тогтоомжийн дгуу хэрэгжүүлнэ. Хүлээлцэх ажиллагааг хэрэгжүүлэх газар, хугацаа болон журмыг хилийн бүрэн эрхт төлөөлөгч тухай бүр тусд нь тогтооно⁵ гэж заасан боловч Монгол Улсын хилээс Оросын Холбооны Улсын хил руу хууль бусар хулгайлагдсан малын мөрийг холбогдох хууль тогтоомжын хүрээнд нотломжын хамт ОХУ-ын эрх бүхий алба хаагч нарт хүлээлгэн өгөх, малыг эрэн сурвалжилж гэрээний хүрээнд буцаан олгох ажилд ОХУ-ын эрх бүхий алба хаагч нар хайхрамжгүй хандаж хэдийгээр мал ОХУ-ын нутаг дэвсгэрт байгаа нь тодорхой боловч малын мөр хүлээж авдаггүйн улмаас малын хулгайн гэмт хэрэг илэрэхгүй, нутгийн гүн руу нэвтэрч эрэн сурвалжлах ажил зохион байгуулах боломжгүй байдаг нь харамсалтай.

Малын хулгайн гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр олон нийтийн радио, телевиз, сонин, сэтгүүл, интернет орчин болон сэрэмжлүүлэг хуудас зэргээр урьдчилан сэргийлэх ажлыг зохион байгуулдаг боловч мал бүхий иргэд Монгол Улсын Мал хулгайлах гэмт хэрэгтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх тухай хуулийн 7 дугаар зүйлд заасан үүргээ бүрэн дүүрэн хэрэгжүүлэхгүй байна.

Иймд хил орчмын бүс нутагт амьдардаг, хил дамнасан малын хулгайн гэмт хэрэгт өртөж болзошгүй иргэдийн судалгааг Цагдаагийн байгууллагаас гаргаж бод мал болох адуу, үхэр зэрэгт байршил тогтоогч буюу чип суулгаснаар хил дамнасан малын хулгайн гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, алдагдсан малыг олж тогтооход хялбар болж, иргэд хохиролгүй болно гэж үзэж байна.

GPS нь (Global Positioning System) АНУ-ын Батлан Хамгаалах яамнаас хэрэгжүүлсэн цэрэг иргэний зориулалтын байршил тогтоох систем юм. Одоогоор олон нийтийн хэрэгцээнд АНУ-ын GPS ба ОХУ-ын Глонасс системүүдийг амжилттай ашиглаж байна. Эдгээр системүүд нь тус бүр 24 ширхэг хиймэл дагуулыг дэлхийгээс 20000 километр тойрог замд байрлуулж, байршлын дохиоллыг хэрэглэгчийн байршил тогтоогчид тасралтгүй дамжуулж ажилладаг.

GPS-ийн гол зарчим нь дэлхийн аль ч цэг дээр 4 ба түүнээс олон байршлын хиймэл дагуул хэрэглэгчид байршлын дохиоллыг дамжуулахад оршдог.

GPS-ийг анх цэргийн зориулалттайгаар 1973 оноос эхлэн судалж хэрэгжүүлж эхэлсэн ба 90-ээд оноос бага багаар иргэний хэрэгцээнд ашиглуулж эхэлжээ.

⁴ Баян-Өлгий аймаг дахь Цагдаагийн газрын тайлангаас авав.

⁵ Монгол улс, Орсyн Холбооны Улсын хооронд 2006 оны 12 дугаар сарын 08-ний өдөр байгуулсан “Монгол Орос улсын хилийн дэглэмийн тухай” гэрээ

Сүүлийн жилүүдэд GPS-ийн хэрэглээ Монгол Улсад хурдтай нэвтэрсэн. Ялангуяа ухаалаг утаснуудын GPS-ийг ашиглах ба Оллоо үйлдвэрлэгчийн GPS-ийг үндэсний хэрэглэгчид ашиглаад хэдэн жил болж байна.

Дэлхийг тойроод хиймэл дагуулууд маш нарийн тойрог замаар өдөрт 2 удаа тойрдог бөгөөд дэлхий рүү дохионы мэдээллийг дамжуулж GPS хүлээн авагч нь уг мэдээллийг хүлээн аваад, гурвалсан систем ашиглан байршлыг нарийн тогтоож өгдөг. Цаг агаарын ямар ч нөхцөлд дэлхийн хаана ч 24 цагийн байнгын ажиллагаатай байдаг юм.

Энгийн байршил тогтоогч GPS төхөөрөмжүүд нь бүрэн цэнэгээрээ ажиллах хугацаа бага байдаг болохоор малд зүүхэд ихээхэн хүндрэл учруулдаг билээ. Харин нарны GPS байршил тогтоогч нь байнгын цэнэгтэй байдаг тул гэрийн тэжээвэр амьтад болон ан амьтдын байршлыг тогтооход тохиромжтой байдаг.

Мөн түүнчлэн ус бороонд тэсвэртэй, өвлийн хүйтэнд тогтвортой ажилладаг болохоороо энэхүү төхөөрөмж нь Монгол оронд хэрэглэхэд тохиромжтой гэж үзлээ. Учир нь малын халуун биенээс илч авч байдаг болохоор өвлийн хүйтэнд ч тогтвортой ажилладаг юм. Энэхүү төхөөрөмж зүүсэн малын хөдөлгөөн бүрийг цаг тухайд нь хянаж болно. Мөн хурдны морьдын сунгаа болон уралдааны явцыг хянаж, уяа сойлгыг нь тааруулах, хулгайгаас хамгаалахад хэрэглэж болно.

Нарны GPS байршил тогтоогч нь сансрын сателлит төхөөрөмжөөр дамжуулан гар утас болон компьютер мэдээлэл өгч, мал амьтны байрлаж байгаа газрыг зааж өгдөг. Хэрэв түүнийг малын хүзүүнээс салгах юм бол түүний мэдрэгч төхөөрөмж холбоотой байгаа гар утас болон компьютерт ослын дохио өгнө.

Мөн тухайн малын сүүлийн 90 хоногт явсан замын бичлэгийг ч үзэж болдог.

БНХАУ-ын Өвөрмонголын өөртөө засах орны малчид “GPS” буюу байршил тогтоох системийг 2011 оноос малд хэрэглэж мал хулгайлах гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэхээс гадна мал хариулахад хялбар байгаа нь тогтоогдсон байна. Малчдад ийм ая тухтай байдлыг хөдөө аж ахуйн салбарт шинжлэх ухааны ололт амжилтыг нэвтрүүлэх зорилготой хиймэл дагуулын системийн үйл ажиллагаа олгосон байна.

Мал нь хаана бэлчиж байгааг нь байнга ажиглаж байхын тулд бод малд тусгай датчик зүүснээр датчик нь ажиглалтын хиймэл дагуулууд руу мэдээлэл өгөх ба харин хиймэл дагуулууд тэдгээрийг боловсруулан малчдын гар утсанд илгээж мэдээллээ өгдөг.

Ийм төрлийн байршил тогтоогч нь Монгол Улсын зах зээлд 150.000-300.000 төгрөгийн үнэ өртөгтэй бөгөөд Монгол Улсын малын хулгайн гэмт хэрэгтэй тэмцэх тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.4 дэх хэсэгт заасан Мал хулгайлах гэмт хэрэгтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх талаар үр дүнтэй ажиллаж байгаа малчид, мал бүхий иргэдийн бүлгийг холбооны болон бусад техник хэрэгслээр хангахад төрөөс дэмжлэг үзүүлнэ⁶ гэж заасан бөгөөд шаардлагатай зардлыг мал бүхий иргэдээс, Орон нутгийн хөгжлийн сан болон төрийн бус байгууллагаас төсөл, санхүүжилт хэлбэрээр гаргуулах ажлыг судлан байршил тогтоогчийг малд зүүснээр Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт болон Монгол Улсын хилийн гадна байгаа малын байршлыг тогтоож гэмт хэрэгтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлж чадна гэж үзэж байна.

⁶ Төрийн мэдээлэл. 2004. №23. Мал хулгайлах гэмт хэрэгтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх тухай хууль.

Дүгнэлт. Монгол Улсын баруун хязгаар Баян-Өлгий аймгийн Оросын Холбооны Улстай хил залгаа 2 сумын иргэдийн малаас сүүлийн 5 жилийн байдлаар 556 толгой бод мал хулгайд алдагдаж 461.840.000 төгрөгийн хохирол учирсан бөгөөд энэ төрлийн гэмт хэргийг таслан зогсоох, урьдчилан сэргийлэх, нэгэнт ОХУ-ын нутаг дэвсгэрт хулгайлагдан очсон Монгол Улсын иргэний малыг байгаа байршлыг тогтоож хоёр улсын гэрээний дагуу хүлээлгэн өгөх ажлыг эрчимжүүлэх үүднээс бод малд байршил тогтоогч буюу GPS төхөөрөмжийг байршуулснаар Малын хулгайн гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлж, таслан зогсоож, алдагдсан малыг олж тогтоох бүрэн боломжтой юм байна..

Малын хулгайн гэмт хэрэгтэй тэмцэх тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.4 дэх хэсэгт заасан “Мал хулгайлах гэмт хэрэгтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх талаар үр дүнтэй ажиллаж байгаа малчид, мал бүхий иргэдийн бүлгийг холбооны болон бусад техник хэрэгслээр хангахад төрөөс дэмжлэг үзүүлнэ”⁷ гэж заасан бөгөөд шаардлагатай зардлыг мал бүхий иргэдээс, Орон нутгийн хөгжлийн сан болон төрийн бус байгууллагаас төсөл, санхүүжилт хэлбэрээр гаргуулж байршил тогтоогчийг малд зүүснээр хил орчмын малын хулгай буурч, гэмт хэргийн илрүүлэлт ахина гэж дүгнэж байна.

Санал. Мал хулгайлах гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх ажлын үр нөлөөг дээшлүүлэх үүднээс дараах саналыг дэвшүүлж байна. Үүнд:

1. Мал хулгайлах гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажилд байршил тогтоогч GPS төхөөрөмжүүдийг суулгах ажлыг тухайн аймгийн Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх салбар зөвлөл болон цагдаагийн газар хамтран зохион байгуулах
2. Малд байршил тогтоогч GPS төхөөрөмжүүдийг суулгах ажилтай холбоотой зардлыг Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх санд төвлөрсөн хөрөнгөөр шийдвэрлэх
3. Хамгийн хямд чанартай байршил тогтоогч GPS төхөөрөмжийн судалгааг

Ашигласан материалын жагсаалт.

Хууль тогтоомж, эрх зүйн баримт бичиг

1. Монгол Улсын Үндсэн хууль. УБ., 1992 он.
2. Монгол Улсын Эрүүгийн хууль. УБ., 2002 он.
3. Монгол Улсын Эрүүгийн хууль. УБ., 2015 он.
4. Монгол Улсын Мал хулгайлах гэмт хэрэгтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх тухай хууль. УБ., 2004 он

Бусад эх сурвалж

1. <https://www.google.mn>
2. <http://legalinfo.mn/>
3. System.police.gov
4. <http://criminology.blogmn.net>

⁷ Төрийн мэдээлэл. 2004. №23. Мал хулгайлах гэмт хэрэгтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх тухай хууль.